

Archeologisch onderzoek Pleinstraatje 3 te Maasbommel in de gemeente West Maas en Waal

Proefsleuvenonderzoek (IVO-P)

GRA-rapport 2021.03

Colofon		
Titel	Archeologisch onderzoek Pleinstraatje 3 te Maasbommel in de gemeente West Maas en Waal Proefsleuvenonderzoek (IVO-P)	
Projectcode	P00931	
Versie	D	
Datum	28-04-2021	
Auteur	J. Bex (senior KNA Archeoloog)	
Opdrachtgever	Onroerend Goed Maatschappij Th.G. van den Bosch B.V. Ambachtsweg 22 6657 CK BOVEN LEEUWEN	
Uitvoerder		
	Greenhouse Advies bv Huismanstraat 6 6851 GT Huissen	
Telefoon	026 2020606	
Email	archeologie@greenhouse-advies.nl	
Website	www.greenhouse-advies.nl	
Projectgegevens		
ISSN	2468-8258	
Zaak-ID	4936702100	
Bevoegd gezag	Gemeente West Maas en Waal contactpersoon: mevr. M. Baars M: MBaars@westmaasenwaal.nl	Adviseur bevoegd gezag contactpersoon: mevr. M. Stronkhorst m.stronkhorst@ODRivierenland.nl
Rapport beoordeeld door BG	Rapport C1 beoordeeld op 19 maart 2021, C2 op 13 april 2021, vervolgens akkoord bevonden	
Beheer en plaats documentatie (gedurende onderzoek)	Greenhouse Advies bv Huismanstraat 6 6851 GT Huissen	
Transito-depot	Wanraaij 31B 6673 DM Andelst	
Onderzoekslocatie		
Toponiem	Pleinstraatje	
Plaats	Maasbommel	
Gemeente	West Maas en Waal	
Kadastrale aanduiding	Appeltern M145, 174 en 188	
Centrumcoördinaten	X: 165.655 / Y: 425.770	
Oppervlakte	ca. 360 m²	
Controle	P. Fijma (senior KNA archeoloog)	
Paraaf goedkeuring		
		
BRL-protocol		
☒	4003 Proefsleuvenonderzoek (IVO-P)	

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	5
1.1	Aanleiding en doelstelling	5
1.2	Archeologische verwachting	5
1.3	Doelstelling en onderzoeksvragen	6
1.4	Werkwijze en leeswijzer.....	7
2	Voorgaand onderzoek	8
2.1	Historische context (uit het vooronderzoek)	8
3	Methoden en technieken	10
3.1	Vorbereiding	10
3.1.1	Kabels en Leidingen	10
3.2	Veldwerk	10
3.2.1	Contact archeologisch deskundige gemeente tijdens het veldwerk.....	11
3.2.2	Uitwerking	11
3.2.3	Tekeningen en beeldmateriaal	11
3.2.4	Vondsten en structuren.....	11
4	Resultaten proefsleuvenonderzoek	12
4.1	Landschap en bodem	12
4.2	Proefsleuven; sporen en structuren.....	12
4.3	Vondsten en monsters	21
4.3.1	Keramiek.....	21
4.3.2	Glas.....	23
4.3.3	Hout	23
4.3.4	Metaal	23
4.3.5	Dierlijk bot	23
4.3.6	Schelpen	24
4.3.7	Slak	24
5	Evaluatie, waardering en advies.....	25
5.1	Samenvatting en conclusie.....	25
5.2	Beantwoording onderzoeksvragen	25
5.3	Waardering	27
5.4	Advies	29
5.4.1	Reactie namens bevoegd gezag:	30
	Literatuur en bronnen	31
	Literatuur.....	31
	Databases, kaartmateriaal, websites en overige bronnen	31

Bijlagen

Bijlage 1: Overzicht archeologische perioden

Bijlage 2: Alle Sporenkaart

Bijlage 3: Sporenlijst

Bijlage 4: Vondstenlijst

Bijlage 5: Ontwerptekening

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en doelstelling

Binnen het onderhavige plangebied in de historische kern van Maasbommel staat woningbouw gepland. De eerder aanwezige bebouwing (o.m. bedrijfsruimten en hallen) is recentelijk grotendeels gesloopt en verwijderd. Bij de voorgenomen civieltechnische graafwerkzaamheden (aanleg funderingssleuven en infrastructuur) ten behoeve van de realisatie van de nieuwbouw kunnen archeologische (behoudswaardige) resten worden verstoord of vernietigd. Het plangebied ligt binnen een archeologisch monumenten terrein (AMK).

Op basis van het eerder uitgevoerde bureauonderzoek en een verkennend booronderzoek (Schorn 2020, KSP Archeologie) heeft de bevoegde overheid (gemeente West Maas en Waal) besloten dat binnen een deel van het plangebied een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven moest worden uitgevoerd op basis waarvan de gemeente wederom een beslissing kan nemen over het eventuele vervolg in deze.

Het doel van het proefsleuvenonderzoek op dit AMK-terrein - het plangebied ligt nabij een voormalig kasteelterrein en in de historische kern van het stadje Maasbommel - is het opsporen en vervolgens waarderen van de verwachte archeologische waarden. Voor het onderzoek is een Programma van Eisen (PvE) opgesteld, waarin de archeologische achtergrond en randvoorwaarden zijn beschreven.¹

Afbeelding 1.1: Ontwerp toekomstige inrichting en ingrepen met in grijs de toekomstige bebouwing, in rood de huidige en reeds gesloopte bebouwing en deels in groen de contouren van de verontreinigingen. Kaart staat ook in de bijlagen.

1.2 Archeologische verwachting

Binnen het te onderzoeken deel van het totale plangebied (zuidoostelijke helft) kunnen en worden met name laatmiddeleeuwse en nieuwtijdse bouwresten uit het oude stadje Maasbommel verwacht. De verwachte diepteligging is aan de hand van het voorgaande booronderzoek bepaald en is in zones in gedeeld zoals op onderstaande afbeelding 1.2. is te zien. Een nadere beschrijving van het historisch kader of archeologische context wordt verderop beschreven (§ 2.1).

¹ Bex 2021.

Figuur 16: Advieskaart.

Afbeelding 1.2: Advieskaart uit het vooronderzoek (Schorn 2020).

1.3 Doelstelling en onderzoeksvragen

Het doel van het inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven is het toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting uit het vooronderzoek aan de hand van veldwaarnemingen. Het resultaat is een standaardrapport op basis waarvan een beslissing genomen kan worden, door de bevoegde overheid, ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek of te nemen vervolgstappen.

Om deze doelstelling te realiseren, dienen de volgende onderzoeksvragen uit het Programma van Eisen te worden beantwoord:

De hoofdvraag van het onderzoek is tweeledig en luidt in algemene zin als volgt:

- Zijn er archeologisch resten aanwezig ter plaatse van het plangebied?
- Wat is de aard, omvang en ouderdom van eventuele archeologische resten?

De volgende onderzoeksvragen dienen in het rapport beargumenteerd beantwoord te worden. Indien geen antwoord mogelijk is, dient dat beargumenteerd te worden toegelicht.

Landschapsgenese

1. Hoe ziet de bodemopbouw eruit in het plangebied, en komt dit beeld overeen met de bodemkundige informatie die het vooronderzoek heeft opgeleverd?
2. Is sprake van erosie en andere post-depositionele processen die het archeologisch niveau hebben aangetast en zo ja, in welke mate?
3. Wat is de grondwaterstand ten tijde van het onderzoek?

4. Op welke diepte (in NAP) ligt de oxidatie- en reductiegrens?
5. Zijn er aanwijzingen voor verspoeling/erosie/afdekking van het of een archeologisch niveau? En zo ja, wanneer heeft dit (vermoedelijk) plaatsgevonden (in absolute en relatieve zin)?

Sporen, structuren en vondstmateriaal

6. Zijn er grondsporen en/of (resten van) structuren aanwezig? Kunnen clusters van grondsporen worden herkend en zo ja, kan er iets gezegd worden over het type structuur waar zij mogelijk toe behoorden (stad en/of kasteel) en wat de relatie hiermee is geweest?
7. Wat is de aard, omvang, datering en conserveringstoestand van de aangetroffen archeologische vondsten (per vondstcategorie)? Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig, en zijn deze in verband te brengen met specifieke grondsporen en/of structuren?
8. Zijn de aangetroffen vondsten te verbinden aan specifieke activiteiten of ambachten en zo ja, welke?
9. Is er sprake van vondstmateriaal en sporen/structuren uit verschillende perioden en zo ja, hoe verhouden deze zich tot elkaar?
10. Wat is de ruimtelijke verspreiding van de archeologische resten per periode, zowel in horizontale zin als verticaal/stratigrafisch?
11. Welke verstoringen zijn geconstateerd en welke invloed hebben deze gehad op de (intacte) resten?

Synthese

12. Wat kan er op basis van de aangetroffen sporen en vondsten gezegd worden over het ontstaan en de bewoningsgeschiedenis van Maasbommel (op deze locatie)?
13. Welke (wetenschappelijke of regionale) waarde kan aan de vindplaats worden toegekend?
14. Kunnen op basis van het huidige onderzoek aanbevelingen worden gegeven voor toekomstige ontwikkelingen en bedreigingen voor de archeologie in en rond het plangebied?

1.4 Werkwijze en leeswijzer

Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) versie 4.1 (protocol 4003 Inventariserend veldonderzoek (IVO-P)), de KNA-Leidraad Proefsleuvenonderzoek versie 1.02 en het opgestelde Programma van Eisen². Greenhouse Advies beschikt over een certificaat voor het uitvoeren van deze werkzaamheden. De geformuleerde eisen en randvoorwaarden zijn voor aanvang van de uitvoering vertaald naar een Plan van Aanpak.³

Voor de in dit rapport gebruikte archeologische tijdsaanduidingen wordt verwezen naar Bijlage 1. Alle kaarten in de rapportage zijn noordgericht tenzij anders aangegeven. In het rapport worden de termen werkput en proefsleuf of sleuf gebruikt voor één en dezelfde betekenis (werkput = proefsleuf, en vice versa).

² Bex 2021. Archeologisch onderzoek Pleinstraatje te Maasbommel in de gemeente West Maas en Waal. Programma van Eisen ten behoeve van Proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Greenhouse Advies, Huissen.

³ Bex 2020. Plan van Aanpak. Archeologisch onderzoek Pleinstraatje te Maasbommel. Greenhouse Advies B.V.

2 Voorgaand onderzoek

2.1 Historische context (uit het vooronderzoek)

Uit het vooronderzoek van KSP Archeologie (Schorn 2020) komt de volgende tekst ter schetsing van het historisch kader binnen dit archeologische onderzoek:

“Het plangebied is onderdeel van het Midden-Nederlandse Rivierengebied en specifiek van de regio Land van Maas en Waal. Dit is het gebied tussen de Maas en Waal ten oosten van Rossum. Haartsen (2009) meldt dat in het begin van de Karolingische tijd (600-1000 na Chr.) het landschap ter hoogte van (fossiele) stroomruggen bestond uit bossen en dat in de kommen moerasbossen voorkwamen. Deze bossen zijn in de Karolingische tijd gekapt en het gebied is ‘geperceleerd’. In HISTLAND staat aangegeven dat het plangebied in de uiterwaarden ligt, wat niet klopt. Het plangebied ligt binnendijs en maakt onderdeel uit van de stroomrug- en komontginningen die door kavelvergroting qua karakter matig is veranderd in de loop van de tijd (Dirkx & Nieuwenhuizen 2013). Haartsen (2009) meldt verder dat vanaf 1000 na Chr. ook actief de strijd met het jaarlijks terugkerende hoge water werd aangegaan. Eerst werd dit per dorpsgebied gedaan, waarbij tussen deze kleine bedijkingen ook dijken werden aangelegd. In de dertiende eeuw werd begonnen aan een aaneengesloten dijkkring rondom het Land van Maas en Waal. De achterliggende kommen konden op deze manier echter niet ontwateren, waardoor rond 1340 weteringen werden gegraven. Maasbommel ligt binnen een oude meander van de Maas die bij de rivierkanalisatie in 1937 is afgesneden. Ondanks de gewijzigde loop van de rivier bleef het oude dijkpatroon grotendeels bestaan. Door de ruilverkaveling is een deel van het patroon van de historische kern van Maasbommel volledig uitgewist. Maasbommel zelf werd als Buomele voor het eerst vermeld in 1144 en neemt dankzij de in 1312 verleende stadsrechten een belangrijke positie in de geschiedenis van het Ambt van Maas en Waal in. Ook maakte Maasbommel een tijdlang onderdeel uit van het Hanzeverbond. Van de middeleeuwse kerk, die in 1812 is gesloopt, zijn geen zichtbare resten bewaard gebleven. Na de dood van hertog Reinald II sluit Maasbommel op 1 december 1343 een bondsverdrag met de overige steden van Gelderland waarin sprake is van 'burghermeystere, scepene ende rade der stede van Maasbommel' (Raggers 2020). In 1418 en 1436 wordt wederom een verbond gesloten door Maasbommel met de andere steden in het kwartier van Nijmegen en de Ridderschap. Ongeveer ten tijde van dit laatste verbond wordt in 1403 en 1425 Rutger van Bommel beleend met de "Die Hofstad tot Bommel" met 8 morgen lants daer sij inne legen is, met der heerlicheyt ende heuren tobehoren, manne, dienstmanne ende koermoetsche luyde, die daerto behoren; item den uterweert tot Bom-mel, artlandt, rijsweert, huys, hofstadt ende alinck, so hij gelegen is tusschen der alde enden nijer Masen...". Hij zal wellicht de eerste bewoner van het versterkte huis met slotgracht zijn geweest. Ten westen van het plangebied is nog de cirkelvormige omgrachting te zien van het Hof te Maasbommel. Dat Maasbommel intussen een stadje van enige betekenis is geworden blijkt - zo wordt beweerd - uit het feit dat op verlangen van Nijmegen de stad tussen 1430 en 1549 ook in het Hanzeverbond werd opgenomen. Tijdens de Gelderse Oorlogen (1502-1543) werd Maasbommel in brand gezet. Tijdens de niet lang daarna begonnen Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) is het Land van Maas en Waal een fel omstreden gebied dat beurtelings door de Spanjaarden en de staatse troepen wordt geplunderd. In 1672 werd Nederland aangevallen door zowel Engeland, Frankrijk als de bisdommen Münster en Keulen. In 1676 trekken de Franse troepen zich terug. Tijdens die terugtocht plunderen ze op 1 mei van dat jaar in Maasbommel eerst het oude kasteeltje het Hof en steken de restanten daarna in brand met als gevolg dat ook de daar opgeslagen middeleeuwse archieven in vlammen opgaan. De invasie van de Franse troepen in 1794-1795 is voor de meeste huizen in Maasbommel een ramp gebleken. Uit diverse schaderapporten blijkt, hoe men heeft huisgehouden. De toen aangerichte plunderingen versnelden het definitieve einde van de stad Maasbommel. Dit alles heeft er uiteindelijk toe geleid dat omvang van de historische stad Maasbommel aan het einde van de 17e eeuw dan wel begin 18e eeuw al sterk is afgenomen en dat er aan het einde van de 18e eeuw weinig van over was. Ter plekke van Het Hof is later een huis gebouwd, mogelijk al aan het einde van de 17e eeuw (Raggers 2020). Dit huis is gesloopt in 1895, maar staat nog wel op kaart tot 1911 totdat in 1912 (www.topotijdreis.nl) een nieuwe kaart is gemaakt. Op de kaart uit 1977 is het grote gebouw uitgebreid en beslaat vrijwel de gehele zuidoostelijke helft van het plangebied. De noordoostelijke helft is nu in gebruik als akker. Voor de historische ontwikkeling is historisch kaartmateriaal geraadpleegd. Op het minuutplan uit het begin van de 19e eeuw is het plangebied grotendeels onbebouwd. Alleen in de zuidoostelijk punt van het

plangebied is een huis met erf aanwezig (nr. 288). De percelen 256 en 290 zijn in gebruik als akker, het perceel 285 als boomgaard en de percelen 287 en 288 als tuin. Op de kaart uit ca. 1898 is het huis met erf binnen de zuidoostelijke punt van het plangebied te zien. De zuidoostelijke helft van het plangebied is grotendeels in gebruik als tuin (grijze kleur) en de noordwestelijke helft is in gebruik als boomgaard (lichtgroen kleur met zwarte stippen). Op de kaart uit 1957 lijkt het huis binnen de zuidoostelijke helft van het plangebied groter te zijn geworden dan wel vervangen en zijn er ook meerder bijgebouwen aanwezig. De noordwestelijke helft is nog in gebruik als boomgaard. Op de kaart uit 1966 is de situatie binnen de zuidoostelijke helft weer gewijzigd en lijkt het huis te zijn verdwenen en vervangen door een kleiner bijgebouw met daarachter een groter gebouw. Nu is naast het noordwestelijke deel ook een deel van de zuidoostelijke helft in gebruik als boomgaard. Op de kaart uit 1985 lijkt het grote pand nog iets te zijn vergroot (kan ook te maken hebben met een andere kleurweergave op de kaart) en is de noordwestelijke helft van het plangebied in gebruik als weiland. Op de huidige topografisch kaart is de bestaande situatie weergegeven, waarbij het bedrijfspand dezelfde omvang heeft als op de kaart uit 1977. Het huis of bijgebouw in de zuidoostelijke punt is nu niet meer aanwezig.”⁴

⁴ Tekst is veelal één-op-één overgenomen of enigszins toegespitst uit: Schorn 2020.

3 Methoden en technieken

In de navolgende paragrafen wordt de werkwijze van het onderhavige proefsleuvenonderzoek toegelicht.

3.1 Voorbereiding

Ter voorbereiding op het veldwerk is een puttenplan opgesteld, waarbij onder meer rekening is gehouden met de milieuverontreinigingen (vooral nog geïsoleerde plekken, zie elders) binnen het plangebied. Voorafgaand aan het veldwerk heeft een startoverleg plaatsgevonden met alle veldbetrokkenen.

Afb. 3.1: Puttenplan op een luchtfoto van de oude situatie

3.1.1 Kabels en Leidingen

Binnen het plangebied bevinden zich conform de KLIC-melding, als vanzelfsprekend op dit voorheen bebouwd terrein, enkele kabels en leidingen in de ondergrond. Hiermee is rekening gehouden bij het opstellen van het puttenplan. Desondanks werden in werkput 2 een drietal leidingen (betonnen riool, asbestbuis en PVC) aangetroffen die niet op de clic stonden. Deze zijn (grotendeels) gehandhaafd.

3.2 Veldwerk

Het veldwerk is uitgevoerd in week 3 van 2021. Het gehele veldwerk stond onder leiding van een senior KNA archeoloog die voltijds in het veld aanwezig was. Een afgevaardigde van de lokale archeologische vereniging (dhr. Raggars) heeft een kort veldbezoek gebracht op de tweede dag.

De werkputten (4 x 25 m) zijn in het veld uitgezet en daarbij soms iets verzet of anders aangelegd vanwege plaatselijke omstandigheden (bijvoorbeeld de vele waterplassen op het maaiveld, een restant van een fundering, onduidelijkheid omtrent een perceelsgrens en de bereikbaarheid van het terrein). De werkputten zijn in een zogenoemd hagelslagpatroon aangelegd. Er was veel neerslag in deze periode.

De werkputten zijn laagsgewijs aangelegd tot er eenduidige archeologische sporen (structuren) werden aangetroffen of tot de zogenaamde 'schone klei'-ondergrond werd bereikt. Daartoe lijkt de werkput wellicht soms dieper aangelegd dan op basis van het bodemprofiel noodzakelijk lijkt, dit is gedaan om meer zekerheid te verkrijgen over het al dan niet missen van mogelijk aanwezige sporenniveaus (in de bovenste kleilagen).

3.2.1 Contact archeologisch deskundige gemeente tijdens het veldwerk

Tijdens het veldwerk is er telefonisch contact geweest met de archeologisch deskundige namens de bevoegde overheid over bijvoorbeeld de voorlopige resultaten en de verdere aanpak in het veld. Daarbij is door de archeologisch uitvoerder onder meer aangegeven dat het wellicht niet raadzaam was om de proefsleuf (wp 4) bovenaan en parallel aan het Pleinstraatje in het geheel volgens de planning aan te gaan leggen vanwege het aantreffen van al veel archeologische (behoudswaardige) structuren in slechts de helft van de putlengte, zie verder. Dit betreft een afwijking van het PvE. De archeologisch deskundige heeft hiermee ingestemd.

3.2.2 Uitwerking

Na afloop van het veldwerk is op verzoek van de archeologisch uitvoerder en in overleg met de archeologisch deskundige namens de bevoegde overheid besloten om in dit geval geen evaluatierapport op te gaan stellen. Het vondstmateriaal en het aantal sporen was niet dusdanig complex of groot in aantal dat een evaluatiefase over de aanpak richting de uitwerking van het proefsleuvenonderzoek of de te nemen vervolgstappen hiervoor noodzakelijk leek. De resultaten worden in dit rapport beschreven met daarbij een basale determinatie van het vondstmateriaal. Wanneer dit op basis van het conceptrapport toch leidt tot (inhoudelijke) vragen en een nadere (specialistische) beschouwing van het materiaal, dan zal bekeken worden hoe dit in het verdere onderzoek aan te pakken. Daarbij kan de keuze zijn om dit binnen dit onderzoekstraject alsnog op te pakken (richting tweede concept) of wellicht te scharen onder een volgende onderzoeksfase, zo is het voorstel richting bevoegd gezag geweest. Deze heeft hiermee kunnen instemmen.

3.2.3 Tekeningen en beeldmateriaal

De vlakken en structuren zijn in het veld digitaal ingemeten middels GPS. De vlaktekeningen zijn uitgewerkt tot het niveau van afzonderlijke sporen. Aan de sporen is voor zover mogelijk een typering toegekend. In de bijlagen staat een sporenlijst opgenomen. Van de aangetroffen structuren zijn detailfoto's gemaakt waarvan een selectie in dit rapport is afgebeeld, de rest wordt uiteindelijk gedeponereerd in het e-depot van de Nederlandse Archeologie en het depot van Gelderland. Dit geldt overigens voor alle verkregen en relevante data uit het veld en gedurende het archeologische onderzoek.

3.2.4 Vondsten en structuren

De archeologische vondsten zijn gewassen, gesorteerd en basaal gedetermineerd en beschreven in dit rapport. Hierbij is voor één vondstnummer, ter verkrijging van meer zekerheid, een externe materiaalspecialist geraadpleegd (zie verder). Er is één monster genomen (vondstnummer 8) deze is vooralsnog niet verder geanalyseerd en geanalyseerd maar wel beschreven in dit rapport. De aangetroffen structuren waren in het veld goed te duiden, mede met lokale hulp, en kunnen daartoe al goeddeels beschreven worden in dit rapport.

4 Resultaten proefsleuvenonderzoek

4.1 Landschap en bodem

Binnen het onderzoeksgebied - het zuidoostelijk deel van het gehele plangebied (woningbouw) dat middels proefsleuven is onderzocht - komt aan het maaiveld een sterk verstoorde en deels antropogene bovengrond voor. Ter hoogte van proefsleuf 1 en proefsleuf 2 ligt een opgebracht zanddek. Dit zand is hier opgebracht ten behoeve van de fundatie van de recentelijk gesloopt bedrijfshallen. Dit zand zal zo veel mogelijk hergebruikt worden binnen deze locatie of deels blijven liggen. Onder het opgebrachte zand en ter hoogte van proefsleuf 3 komt vrijwel gelijk aan het maaiveld een licht tot matig zandige matig zware klei voor, die bruingrijs tot donkergrijs van kleur is. Daarin bevindt zich ook het sporenniveau (vlak 1). Ter hoogte van proefsleuf 4 (bovenaan en parallel aan het Pleinstraatje) komt eerst nog een opgebracht grindlaag voor aan het maaiveld maar ook daaronder (vanaf circa 10 cm -mv) de bruingrijze matig zandige en uiterst puinhoudende geroerde bruingrijze matig zware klei. Voor zover de geroerde kleigrond toegewezen kan worden aan een bodemtype, dan betreft het een vaaggrond (geen bodemvorming waargenomen). Nergens werd een duidelijke oeverwalafzetting of sterk zandige ondergrond waargenomen. Meer duidelijkheid over het hoogteverschil, de aard of bodemgenese daarvan kon vanwege de sterke verstoringen (recente sloop en de aanwezigheid eerdere gebouwen) en de vele aangetroffen structuren niet nader geduid worden. De bodemopbouw komt in grote lijnen overeen met hetgeen uit het vooronderzoek reeds was vastgesteld.

4.2 Proefsleuven; sporen en structuren

Proefsleuf 1 is uiteindelijk korter geworden dan vooraf gepland (22 m i.p.v. 25 m). Op beide kopse kanten van de werkput stonden nog restanten van de funderingen van de voorgaande bebouwing in de ondergrond die het graven bemoeilijkten en naar inschatting ter plaatse de ondergrond en verwachte sporenniveau aldaar reeds zal hebben verstoord. Hoewel de funderingen in de werkput lagen, is hiermee in archeologische zin niets gedaan.

In proefsleuf 1 werden een viertal grondsporen (S1 t/m S4) aangetroffen. Het vlak lag op een hoogte van gemiddeld zo'n + 5,00 m NAP. Enkel S4 (+5,20 m NAP) was een duidelijk antropogeen spoor weliswaar van onduidelijke aard. Daarin werd laatmiddeleeuws aardewerk (Pingsdorf en kogelpot → vnr. 3) en houtskoolresten aangetroffen. Dit spoor is gecoupeerd (afbeelding 4.1). In het vlak betrof het een ovaalvormig spoor van ongeveer een meter breed, 30 cm diep en in de coupe was het spoor komvormig. De exacte aard is onduidelijk maar gezien het aardewerkmateriaal en houtskoolresten, die het spoor een donkere kleur gaven, aangemerkt als mogelijke afvalkuil. Spoor 1 t/m 3 waren slechts vage vlekken, waarvan S1 en S2 circa 1,5 m groot waren, S3 lag deels in de wand. Ter hoogte van spoor 2 werd in het vlak een stukje grijs keramiek (vnr. 2) aangetroffen. Er werd geen duidelijke samenhang of aard herkend in deze sporen en kunnen ook natuurlijk zijn geweest. Op basis van het aangetroffen aardewerk heeft deze proefsleuf archeologische waarden uit de late middeleeuwen (of hoge middeleeuwen).

Afbeelding 4.1 (boven): Coupefoto van spoor 4 (wp 1) waaruit laat- of hoogmiddeleeuws materiaal (o.m. Pingsdorf) komt.

Afbeelding 4.2 (links): Profielfoto uit proefsleuf 1. Opgebracht zand op matig zware grijze rivierklei.

Proefsleuf 2 heeft een lengte van ruim 25 meter gekregen en werd gekruist door twee leidingtracés. In de werkput werden zes grondsporen ingekrast. Het vlak lag op een gemiddelde hoogte van ongeveer +4,95 m NAP. Op de onderstaande foto (afbeelding 4.3) zijn drie van deze mogelijke archeologische sporen zichtbaar in het vlak (op ca. +5,10 m NAP). Bij het couperen van drie van deze (S6, S7 en S10) bleken deze nauwelijks dieper dan het vlak te gaan en/of discutabel van aard (zie afbeeldingen 4.4. en 4.5) . Mogelijk betreft het hier natuurlijke vlekken van bijvoorbeeld de waargenomen verblauwing (blauwgrijze klei) door de zuurstofarme condities als gevolg van de eerdere afdekking met vloeren en bebouwing. Indien de aangekraste grondsporen al antropogene sporen zijn, dan waren deze slecht geconserveerd. De bodemopbouw ter hoogte van deze proefsleuf komt overeen met die van proefsleuf 1; opgebracht zand op matig zware klei. De top van de klei is blauwgrijs, daaronder is deze bruin met roest (afbeelding 4.6).

Opmerkelijk is dat bij de aanleg van deze put, ter hoogte van de sporen S7, S8 en S9 een aanzienlijke hoeveelheid (23 stuks, vnr. 7) Romeinse scherven in de klei werden aangetroffen. Het betreft wit tot witgrijs ruwwandig import aardewerk (zie § 4.3.1) van meerdere 'potten' (individuen). De conservering van het aardewerk is matig (redelijk afgeronde breukvlakken). Het voorkomen van meerdere vormtypen lijkt te wijzen op een lokale of nabije gebruiksherkomst (een romeinse vindplaats) en niet direct van grotere afstand te zijn aangespoeld, wellicht wel in opgebrachte grond (bijvoorbeeld met een karrevracht) hier terechtgekomen. Op basis van het aangetroffen aardewerk bevat deze proefsleuf archeologische waarden uit de Romeinse tijd.

wp 2 - vlak ter hoogte van S7, S8 en S9

Afbeelding 4.3: Het vlak van proefsleuf 2 ter hoogte van de ingekraste mogelijke grondsporen (van rechts naar links): S7, S8 en S9 (in en tegen de wand).

Afbeelding 4.4: Coupe van spoor 7

Afbeelding 4.5: Coupe van spoor 6

Afbeelding 4.6: Profiel werkput 2. Opgebracht zand op blauwgrijze en bruine klei

In **proefsleuf 3** werd de hoogste concentratie aan grondsporen aangetroffen. Het voorgaande bouwwerk was tot dicht op het sporenniveau gebouwd – hetgeen ook uit het vooronderzoek verwacht werd – of gesloopt waardoor het archeologisch sporenniveau (of het eerste leesbare vlak) dicht onder het oppervlak werd aangetroffen maar daardoor ook enigszins was verstoord. Het vlak lag op een hoogte van circa +5,50 m NAP.

De sporen S20 (gecoupeerd), S21 en S22 (gecoupeerd) wijken af van de overige sporen in deze put (wp 3) en hebben in het vlak meer gelijkenis in voorkomen met de sporen S7 t/m S10 uit werkput 2 doch zijn hier toch iets uitgesprokener. In de coupes zijn zowel S20 (afbeelding 4.7) als S22 toegeschreven aan een (vermoedelijke) paalkuil. Op de allesporenkaart (in de bijlagen) zou met een beetje 'hoopvol denken' een deel van een min of meer oost-west georiënteerde huisplattegrond gezien kunnen worden. In de betreffende sporen werd echter geen dateerbaar antropogeen materiaal gevonden.

Afbeelding 4.7: Coupe van S20. De gele lijn is de begrenzing in het vlak

De rest van de sporen in deze proefsleuf 3 bestaan uit grote kuilsporen of vlekken van onduidelijke aard (S11 t/m S15, S17 en S19) en één greppel (S18) of natuurlijke zoom. In de grote sporen werd enkel Nieuwetijds⁵ vondstmateriaal (met name gebruiksaardewerk en wat bouwkeraamiek) aangetroffen. Spoor 11 bevatte veel schelpresten van vermoedelijk zoetwatermossels, waarschijnlijk betreft het gedumpte etensresten of misschien grondstof voor (lokale) kalk- of mortelbereiding (vnr. 8). De grote kuilsporen uit proefsleuf 3 worden toegeschreven aan de bebouwing die hier voorafgaande aan de voormalige meubelfabriek (recentelijke gesloopte bedrijfshallen) heeft gestaan, zie verder.

Binnen proefsleuf 3 werd het onderste stompje van een houten paaltje aangetroffen (S16 / vnr.13). Onduidelijk is of dit houten paaltje onderdeel uitmaakte van een structuur of een los paaltje van het een of het ander betreft. Het paaltje is geborgen maar verder niet nader beschouwd.

⁵ Op wellicht een fragment van een dakpan na, zie daarvoor ook § 4.3.1. Vnrs.: 9 t/m 13 en 18.

Spoor 14 en spoor 15 zijn gecoupeerd (afbeelding 4.8). In het vlak leken het mogelijk twee verschillende sporen te zijn maar bij het couperen van de sporen bleek het om verschillende vullingen van eenzelfde kuilopvulling van zo'n 165 cm breed en 60 cm diep (in de coupe) te gaan. De vulling bestaat uit een donkere humeuze klei met daarin antropogeen materiaal (vnr. 9 en 10). Mogelijk betreft het hier een oud watertje dat opgevuld is geraakt (accumulatie van organisch materiaal) maar meer voor de hand liggend is dat dit een oude beer-, mest- of afvalkuil betreft.⁶ Op het eerste oog wordt dit spoor aan de hand van het vondstmateriaal in de Nieuwe tijd B en/of C geplaatst. Onder het spoor heeft zich een blauwgrijs kleipakket gevormd doordat de bovenliggende organische laag zuurstof heeft onttrokken of daar juist van heeft afgesloten.

Afbeelding 4.8: Coupe spoor 15 (links) en spoor 14 (rechts)

Op basis van het aangetroffen keramiek heeft deze proefsleuf (wp 3) archeologische waarden uit de Nieuwe tijd (B-C).

Proefsleuf 4 was over de volle breedte van het terrein en parallel aan de straat gepland. Voorafgaand aan de aanleg werd hierover in het veld getwijfeld of dit doorgang moest vinden vanwege onduidelijkheid over perceelsgrenzen, gebruiksrechten met de burens en het bereikbaar houden van het achterterrein. Gaande de aanleg van proefsleuf 4 bleek dat het geheel aanleggen over de volle lengte in dit opsporende stadium van het archeologische onderzoek geen directe meerwaarde meer had vanwege het al aantreffen van vele oude bouwresten in het eerste deel van de sleuf.⁷ De werkput is wel iets verbreed om meer van de aangetroffen structuren in kaart te kunnen brengen. Het leesbare vlak is aangelegd op een diepte van variërend circa +6,80 m NAP (diepste deel) tot rond de +8,00 m NAP (hoogste punt).

Ter plaatse ligt onder het opgebrachte grinddek (parkeerterrein / inrit) op een diepte vanaf circa 10 cm -mv de funderingen van enkele bouwwerken. Tussen en op de funderingen of muurwerken ligt een puinpakket, hoogstwaarschijnlijk afkomstig van de hier voorheen aanwezige bebouwing. In het oostelijk begin van de werkput werd op een diepte van rond de +7,70 m NAP een fundering (S24) aangetroffen van zo'n 5 meter breed en minimaal 3,5 meter diep (S26 en S28) en verder doorlopend buiten de werkput in noordwestelijke richting (afbeelding 4.9). De fundering was opgebouwd uit een ogenschijnlijk samenraapsel van (hergebruikte) bakstenen die tamelijk provisorisch tot een bouwwerk waren samengevoegd. Spoor 24 bestond (nog maar) uit maximaal zes lagen bakstenen. Bovenaan twee à drie lagen van donkerblauw grijze bakstenen (formaat 21/22 x 10/11 x 5,5 cm) daaronder twee à drie oranje bakstenen met 10 gaten (5 x 2 / gaten circa 1,5-2 cm) en/of oranje gelijkbenige trapeziumvormige bakstenen (22 cm op zijn breedst, 10 cm dik) met een vierkant gat in het midden (3 x 3 cm). De fundering (van S24) was getrapt (twee treden) aangelegd, zowel aan de binnen als aan de buitenkant. De mortel was sterk zandig met daarin nog zichtbare resten schelp. Het funderingsdeel van spoor 26 en spoor 28 waren 'koud' tegen de fundering van spoor 24 aangebouwd. Van deze twee laatste

⁶ In deze inventariserende fase is hiervan (helaas) geen monster genomen.

⁷ Hierover is vanuit het veld telefonisch overleg gevoerd tussen de archeologisch uitvoerder en de archeologisch deskundige namens de bevoegde overheid.

funderingen was minder over dan van S24. Binnen de fundering lag een zandbaan (S25) met enkele losse bakstenen daarin, het leek een uitbraaksleuf van ongeveer 45 cm breed. In de coupe was deze zandbaan 40 cm diep en rechthoekig van vorm (dus onderin ook 45 cm breed). Mogelijk heeft hier ook een (binnen)muur gestaan of hebben hier wellicht leidingen in gelegen.

Afbeelding 4.9: Foto van de noordoostelijke fundering in oostelijke richting gezien.

Afbeelding 4.10: S24 zuidzijde, achtergrond S26

Afbeelding 4.11: Detail funderingsopbouw S24 (zuidzijde)

Raadpleging van de lokale historische vereniging en de heer J. Bergers (de buurman van nummer 7) leverde voor dit onderzoek en ter duiding van de aangetroffen structuren in proefsleuf 4 waardevolle informatie op. De hiervoor beschreven funderingsresten zijn afkomstig van een huis dat hier (tot in de jaren '1970?) heeft gestaan. Op de onderstaande foto is dit huis te zien. Wanneer dit huis gebouwd werd, is niet duidelijk geworden tijdens het archeologisch onderzoek (waarschijnlijk ergens in de 20^e eeuw).

Afbeelding 4.12: Foto (midden jaren '1960 / begin jaren '1970) met op de achtergrond het huis waarvan de fundering deels is aangetroffen in proefsleuf 4.

Ten westen van dit huis (S24 t/m S28) werd op een diepte vanaf ongeveer +6,80 m NAP een rond grondspoor (S29) van ongeveer een meter doorsnede aangetroffen. Daaruit werden (middels metaaldetectie) drie roestige nagels van circa 5-8 cm en een grote rib van rund (vnr. 16) gehaald. Mogelijk betreft het een restant van een geslechte oude (sterf)put die wellicht in gebruik is geweest van het hierboven (afbeelding 4.12) beschreven huisje.⁸ Het spoor is verder niet gecoupeerd of afgewerkt en bevat nog vondstmateriaal, in ieder geval runderbotten. Het spoor kan ook gerelateerd zijn aan de bouwresten die direct ten westen en ten zuiden daarvan werden aangetroffen.

Op ongeveer gelijke NAP-hoogte als de eerder beschreven fundering in het noordoostelijk deel van de werkput werden halverwege proefsleuf 4 ook bakstenen muurwerken of restanten van funderingen en poeren (S30 t/m S35) aangetroffen. Deze bouwwerken doen echter een wat een hogere ouderdom vermoeden maar waren ook matig tot goed geconserveerd. Hierin was wat betreft voorkomen en soort gebruikte bakstenen een tweedeling te maken; een parallel aan de straat liggend dwarshuis van lichtoranje tot gelige en zalmkleurige bakstenen (S30) en meer orangerode bakstenen met daaromheen veel cement (S32, S33 en S35) in de achterliggende aanbouw. Spoor 30 lag in de zuidoostelijke wand van de proefsleuf waardoor besloten is hier de werkput iets uit te breiden naar het zuidoosten zodat de andere kant van de fundering bekeken kon worden. Daarbij werd vastgesteld dat dit bouwwerk doorloopt richting de straat en ook verder parallel daaraan (zie afbeelding 4.15). De aangetroffen fundering van het dwarshuis is, voor zover blootgelegd, ongeveer 60 cm breed en getrapt aangelegd. Er werden maximaal 18 lagen baksteen geteld.⁹ De bakstenen fundering bestaat uit een verscheidenheid aan formaten, hele en gebroken bakstenen die tezamen geen strakke eenheid vormen (zie afbeelding 4.13 en 4.14). De overheersende maten van deze lichtoranje, gelige en zalmkleurige bakstenen zijn: 17 x 9 x 3,5/4 cm en 'X' x 11,5 x 4,5 cm. De fundering van spoor 30 was voor klein deel uitgebroken voor de aanleg van een (gietijzeren) leiding.

De orangerode bakstenen van het bouwwerk (S33 en S32) dat hier tegenaan was gebouwd, en dus vermoedelijk van latere datum was, zijn overwegend 'X' x 12 x 5 cm.¹⁰ Dit bouwwerk (aanbouw) loopt ook

⁸ De eventuele put (S29) ligt direct naast het huis ongeveer onder de op de foto zichtbare Ford Taunus 17M (?).

⁹ 5-laags: 23 cm / 10-laags: 47 cm.

¹⁰ De lengte kon niet bepaald worden omdat er geen 'hele' baksteen werd gezien of zichtbaar was aan de buitenkanten en onder de mortel.

verder door in de noordwestelijke putwand maar ook verder richting het zuidwesten. Spoor 34 betreft een restant van een mogelijke poer (voet van een staander) en is opgebouwd uit dezelfde soort bakstenen als spoor 30 en is ook daar tegenaan gelegen (afbeelding 4.13). Het is niet duidelijk of deze een eenheid vormt met de achterliggende aanbouw of meer gerelateerd is aan het dwarshuis.

Het is onbekend gebleven uit welke periode dit bouwwerk (dwarshuis) dateert, op basis van de gebruikte bakstenen en de oude kadastrale kaart uit 1832 die hier een huis en erf weergeeft, zou een datering in de 18e of wellicht begin 19e eeuw zeker verwacht mogen worden. Daarbij dient opgemerkt te worden dat als de bakstenen hergebruikt zijn, deze niet direct representatief zijn voor een nauwkeurige ouderdomsbepaling van het huis. Verdere aanleg van de proefsleuf hier is in deze inventariserende fase van het onderzoek in overleg met bevoegd gezag (zie eerder) gestaakt.

Afbeelding 4.13: Zicht op muurwerken / funderingen (S30 t/m S34) in proefsleuf 4

Afbeelding 4.14: Spoor 30 (binnenzijde / zuidoostzijde)

Afbeelding 4.15: Spoor 35 deel van het achterhuis

Afbeelding 4.16: Zicht op de oude muurwerken / funderingen van spoor 30.

Ook bij de duiding van deze bouwresten waren de aanwijzingen van de buurman (nr.7) en de historische vereniging van meerwaarde. Ter plaatse heeft een huis gestaan met daarin op het laatst een café en woonhuis met daarachter een bakkerij. In de bakkerij is, zo blijkt uit teruggevonden krantenartikelen, op zondagavond 23 februari 1958 brand ontstaan waarbij uiteindelijk het gehele pand (voor en achter) is afgebrand. Vele regionale en landelijke kranten uit die tijd berichten hier (toen nog) over. Twee sprekende krantenartikelen over deze brand en de perikelen tijdens het blussen staan hieronder afgebeeld. Het ook tijdens het onderzoek aangetroffen kleine pand er direct naast (afbeelding 4.12 en 4.19) kon schijnbaar wel worden gered van de vlammenzee. In de ondergrond werden tijdens het graven overigens ook resten en sporen van brand waargenomen.

Afbeelding 4.17 en 4.18 betreffen twee krantenartikelen over de brand ter plekke van het onderzoeksgebied.¹¹ Bron: Delpher

Afbeelding 4.19: Luchtfoto (onbekende datum, na 1924) met daarop een deel van het onderzoeksgebied toen deze nog bebouwd was. De funderingen van de bebouwing bij de gele pijlen zijn thans teruggevonden.

¹¹ De naam van de betrokken gewonde brandweerman uit Druten varieert van Rensen, Renckens en Renkens in de diverse bronnen. Ook zou ene dhr. J. van der Kamp daarmee van doen hebben, volgens W. Daanen van de Stichting Historisch Maasbommel.

Van het afgebrande pand en dit deel van Maasbommel bestaat een oude luchtfoto (afbeelding 4.18). Daarop is het dwarshuis, waartoe bijvoorbeeld spoor 30 ongetwijfeld behoort, te zien evenals de achterliggende aanbouw. Het complex lijkt oorspronkelijk een functie als boerderij of een andere nijverheid te hebben gehad gezien de grote schuur of deel achter het dwarshuis.

In het najaar van 1959 wordt er vergunning gegeven om op deze plek een meubelfabriek te bouwen. In 1964 wordt een (extra) fabriekshal en hoogspanningsruimte vergund, in 1965 en in 1972 volgen weer vergunningen voor uitbreiding van de meubelfabriek.¹²

Na afloop van het proefsleuvenonderzoek is werkput 4 niet tot straatniveau dichtgemaakt maar zijn de muurwerken van het oude dwarshuis en achterliggende aanbouw afgedekt met zand. Dit omdat het vrij leggen van de funderingen vanwege het vele puin in de ondergrond al de nodige moeite kostte waarbij ook de nodige beschadigingen aan de funderingen zijn veroorzaakt. Het zou de restanten van deze funderingen niet ten goede komen als deze activiteiten nogmaals zouden moeten worden uitgevoerd bij een eventueel vervolg.

4.3 Vondsten en monsters

Tijdens het veldonderzoek zijn zowel aanlegvondsten als vondsten uit sporen (uit de coupes of uit het vlak) geborgen. In totaal zijn 18 vondstnummers (vnr.) uitgeschreven waaronder in totaal 131 stuks vondstmateriaal en één grondmonster geborgen zijn. In de bijlagen staat de vondstenlijst opgenomen. Onderstaande tabel toont de verdeling in vondstcategorieën met aantallen.

materiaalsoort	aantal
keramiek / aardewerk (vaatwerk en bouwkeramiek)	102
glas	4
hout	2
metaal	6
dierlijk bot	14
schelpen	1
slak	2

4.3.1 Keramiek

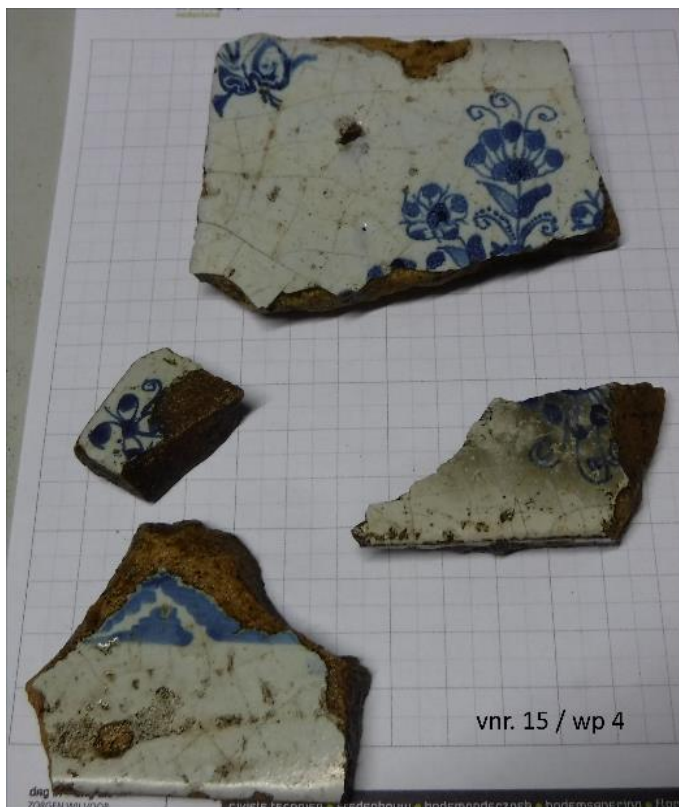
In totaal zijn 102 stuks keramiek geborgen, dit betreft zowel bouwkeramiek als gebruikskeramiek (vaatwerk). Onder het bouwkeramiek dat geborgen is, vallen (fragmenten) tegels, dakpannen en baksteen.

De aangetroffen bakstenen die onderdeel uitmaakten van een structuur zijn in deze inventariserende fase van het archeologisch onderzoek op locatie en in de oorspronkelijke context achtergelaten. Daarvan zijn enkel de representatieve afmetingen gedocumenteerd. Deze zijn genoemd bij de beschrijvingen van de sporen in de vorige paragraaf. De los aangetroffen stukken baksteen (vnr. 9) die geborgen zijn tijdens het couperen van spoor 14 (wp 3) zijn sterk verweerd en maakte deel uit van het in dat spoor gedeponeerde vondstcomplex.

De aangetroffen tamelijk dikke fragmenten dakpan (vnr. 9 en vnr. 12) komen beide uit werkput 3 uit sporen (S14 en S19) waarin verder enkel Nieuwetijds vondstmateriaal werd aangetroffen, daarmee lijkt een eventuele datering in de Romeinse tijd niet voor de hand liggend.¹³ Binnen het oude eertijds welvarende stadje Maasbommel zijn dakpannen vast niet heel opmerkelijk geweest. Ook een herkomst van het naastgelegen kasteelterrein komt natuurlijk in aanmerking.

¹² Informatie verkregen via dhr. J. B. Raggars van de Stichting Historisch Maasbommel.

¹³ Oranjabakkende dikke (stukken) dakpannen worden geregeld teruggevonden op vindplaatsen uit de (hoogtijdagen van de) Romeinse tijd, veelal bij aanzienlijke bebouwing. Daarna komen dakpannen pas weer in algemeen gebruik vanaf de Nieuwe tijd (B en C).

Afbeelding 4.20: Tegelfragmenten met bloemmotief

De aangetroffen tegels bestaan uit vloertegels en wandtegels. Uit spoor 15 (wp 3) komt een dikke oranje vloertegel van 18,5 x 18,5 x 2,5 cm met daarin twee vingerafdrukken die erin zijn gekomen tijdens de productie voorafgaand aan het bakken (vnr. 10). Een fragment van eenzelfde soort tegel werd in het aangrenzende spoor 14 aangetroffen (vnr. 9). In werkput 4 werden tijdens de aanleg van het vlak vier fragmenten van witte wandtegels met bloemmotief (vnr. 15) geborgen (afbeelding 4.20).

Het aangetroffen gebruiksaardewerk bestaat uit een breed spectrum van gebruiksvoorwerpen en perioden. De oudste (herkende) scherven hebben een datering in de Romeinse tijd (afbeelding 4.21 en 4.22). Hiervan werd in werkput 2 tijdens de aanleg van het vlak een relatieve grote hoeveelheid aangetroffen (23 stuks, vnr. 7). Het betreft matig tot goed geconserveerd ruwwandig wittig (import) tot grijs (mogelijk inheems) aardewerk. Er zijn meerdere gebruiksvormen (individueen) herkend van een vermoedelijke wrijfschaal tot kookpotten. Dit materiaal lijkt daarmee een lokale depositie en herkomst te hebben en zal niet direct van elders zijn aangespoeld.

Afbeeldingen 4.21 (links) en 4.22 (rechts): Romeins aardewerk uit werkput 2 (aanlegvondsten)

Het volgende aardewerk, in chronologische zin, bestaat uit zeven fragmenten kogelpot aangetroffen in werkput 1 tijdens de aanleg van het vlak (vnr. 6) maar ook uit spoor 4 (vnr. 3) uit dezelfde werkput. Dit doorgaans lokaal handgemaakte aardewerk (vaak kookpotten) kent een lange gebruiksperiode gedurende het grootste deel van de middeleeuwen. Door de lokale productie zijn deze fragmenten vaak lastig nauwgezet te dateren.

In spoor 4 (wp 1) werd echter naast het kogelpot aardewerk ook een randfragment van Pingsdorf aardewerk (vnr. 3) aangetroffen. Als ook een viertal scherven hiervan tijdens de aanleg van werkput 1 (vnr. 1). Pingsdorf aardewerk werd vervaardigd in de periode van de 10^e eeuw tot en met het eerste kwart van de 13^e eeuw.

Afbeelding 4.23: Pingsdorf randfragment

Kenmerkend voor Pingsdorf zijn de roodbruine verfstrepen op het veelal beige aardewerk. Het ligt voor de hand het kogelpot aardewerk uit hetzelfde spoor dus in dezelfde periode als het Pingsdorf te dateren. Naast voorgenoemde scherven uit de late of hoge middeleeuwen werden in sporen en het vlak nog enkele fragmenten protosteengoed aangetroffen in werkput 1.

Chronologisch volgend op het hiervoor beschreven laatmiddeleeuwse aardewerk werd roodbakend geglaazuurd aardewerk en steengoed aangetroffen met een (brede) datering in de Nieuwe tijd. Soortgelijk algemeen voorkomend gebruiksaardewerk wordt verwacht in dit soort contexten (stedelijke nederzetting).

Rondom de bakstenen funderingen werd naast roodbakende, (deels) groene, van gele slibversiering of donkerbruinpaarse slib voorziene aardewerk ook porselein en europees ('namaak') porselein en wit-industrieel aardewerk (een vermoedelijke pispot) aangetroffen met dateringen van de Nieuwe tijd A tot in de Moderne tijd. Direct opmerkelijke objecten werden daar (vooralsnog) niet in herkend.

4.3.2 Glas

Van de vier stuks glas bestaat één fragment uit vensterglas, die werd aangetroffen in werkput 4 ter hoogte van de funderingen. Een relatie daarmee ligt uiteraard voor de hand. De andere drie stukken glas behoorden tot een groenkleurige wijnfles (de onderkant). Deze zijn ook gevonden nabij de bebouwing (spoor 30 / oude dwarshuis) in werkput 4 en zullen ook daaraan gerelateerd kunnen worden.

4.3.3 Hout

Er zijn tijdens het veldonderzoek twee stuks hout aangetroffen. In werkput 3 werd een restant van een onderkant van een klein paaltje aangetroffen van zo'n 6 cm in doorsnede en 20 cm lengte (S16). Er is geen samenhang met andere sporen of structuren binnen deze proefsleuf herkend waartoe dit paaltje zou kunnen behoren. In proefsleuf 4 werd tijdens de aanleg een spits stukje hout geborgen (ca 12 cm lang) waarvan de aard of herkomst onduidelijk is gebleven. Daarin werd geen artefact herkend.

4.3.4 Metaal

Tijdens het onderzoek is gebruik gemaakt van de metaaldetector. Hierbij werd veel recentelijk materiaal (van de sloop) aangetroffen. Daartoe is in het veld besloten de metaaldetector vooral gericht in te zetten op sporen en de naloop van de stort. Daarbij zijn een zestal roestige nagels (spijkers) geborgen uit de werkputten ter hoogte van de (afgebrande) bebouwing.

4.3.5 Dierlijk bot

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn veertien stuks dierlijk bot geborgen. Binnen het spectrum komen botten voor van rund, paard en vermoedelijk schaap of geit (of *Medium Mammal*). De conservering van het dierlijk bot is goed. Waarschijnlijk betreft het eet- en slachtafval, hoewel dat voor de paardenbotten niet direct voor de hand ligt. In werkput 4 werd in spoor 29 (een vermoedelijke water- of sterfput) veel botmateriaal van een rund waargenomen. Dit botmateriaal ligt nog in situ op een bijna complete rib na (vnr. 16). Op een deel van de tijdens het proefsleuvenonderzoek aangetroffen grotere pijpbeenderen werden aanwijzingen voor mergwinning herkend doordat deze eertijds zijn gebroken. Ook komen in meer of minder gelijke mate vraatsporen (van een hond) voor op het botmateriaal; van enkel wat *punctures* en krassen op de uiteinden tot nagenoeg onherkenbaar kapot en 'slap' gekauwd. Op een goed geconserveerde metacarpus van een paard werden mogelijke – maar dan wel minimale – snijsporen opgemerkt (mogelijk betreffen het kleine krassen van hondentanden?). Snijsporen op paard zou enigszins opmerkelijk zijn, maar niet zeldzaam. Opmerkelijk is dat er geen varken werd aangetroffen of herkend.

4.3.6 Schelpen

In proefsleuf 3 werd in een vermoedelijke afvalkuil (S11) een concentratie losse schelpresten aangetroffen. Hiervan is een monster genomen maar in dit kader niet nader uitgewerkt. De schelpen hebben een redelijk bruine buitenkant ('schil') en zijn tamelijk bros (veel wit) wat betreft schaal. Het lijken zoetwatermosselen te zijn. De schaaldieren zijn hier mogelijk gedumpt als eetafval maar zouden ook afkomstig kunnen zijn van een lokale kalk- of mortelbereiding.

4.3.7 Slak

In totaal werden twee stuks slak (verbrandingsproduct) aangetroffen, in werkput 3 en in werkput 4. Het zijn tamelijk lichtgewicht brokken zwarte slak die niet direct een metaalbewerking doen vermoeden. Mogelijk betreft het slak van de brand uit 1958.

5 Evaluatie, waardering en advies

5.1 Samenvatting en conclusie

Tijdens het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek werden binnen het onderzochte deel van het plangebied archeologische waarden aangetroffen uit de Romeinse tijd, de late of hoge middeleeuwen, de Nieuwe Tijd en de Moderne tijd.

De archeologische waarden op het laaggelegen deel van het plangebied, meer specifiek in de proefsleuven 1 en 2, waren slecht geconserveerd. Hier werd tijdens de aanleg van het vlak of in enkele grondsporen zonder eenduidige context of samenhang met andere sporen voornamelijk los vondstmateriaal gevonden, weliswaar Romeins en laatmiddeleeuws.

De archeologische waarden in het relatief hogere deel, meer specifiek in proefsleuf 3 en vooral proefsleuf 4, waren matig tot goed geconserveerd en voor een deel te relateren aan oude bebouwing die hier tot de brand in februari 1958 heeft gestaan voor wat betreft het oude dwarshuis met achterliggende deel. Daarmee kan een lokaal tastbaar stukje bewoningsgeschiedenis van Maasbommel worden gereconstrueerd.

5.2 Beantwoording onderzoeksvragen

Op basis van de resultaten van het proefsleuvenonderzoek kunnen de onderzoeksvragen als volgt beantwoord worden:

Landschapsgenese

1. *Hoe ziet de bodemopbouw eruit in het plangebied, en komt dit beeld overeen met de bodemkundige informatie die het vooronderzoek heeft opgeleverd?*

Antwoord: Binnen het onderzochte deel van het plangebied komt de bodemopbouw in grote lijnen overeen met hetgeen in het vooronderzoek is geconstateerd; een geroerde toplaag met antropogeen materiaal (bouwpuin e.d.) van klei of opgebracht zand op ongeroerde grijze of bruine matig zware klei.

2. *Is sprake van erosie en andere post-depositionele processen die het archeologisch niveau hebben aangetast en zo ja, in welke mate?*

Antwoord: Er is in bepaalde mate sprake van post-depositionele processen die het archeologisch niveau hebben aangetast. Dit is waarschijnlijk in hoge mate gebeurd tijdens de bouw van de meubelfabriekshallen in de jaren 1959-72 en eventuele activiteiten nadien, maar naar verwachting ook door de vermoedelijke landbouwactiviteiten en het landgebruik in de lange periode na de betreffende depositie (in de Romeinse tijd of late middeleeuwen). Van een eenduidig en goed geconserveerdromeins of laatmiddeleeuws sporenniveau is in de aangelegde proefsleuven geen sprake meer. De aantasting van de Nieuwetijdse waarden in proefsleuf 3 maar met name de Nieuwetijdse en Modernetijdse bouwresten in proefsleuf 4 lijkt beperkt te zijn gebleven tot de bovenste decimeter(s).

3. *Wat is de grondwaterstand ten tijde van het onderzoek?*

Antwoord:

Er heeft geen gericht grondwaterpeilingsonderzoek plaatsgevonden tijdens het archeologisch onderzoek. Tijdens het veldwerk werd enige hinder ondervonden van de natte dagen voorafgaande en gedurende het veldwerk hetgeen een vertekening geeft van de daadwerkelijke grondwaterstanden of vochtigheid van de bodem. In de naastgelegen sloot stond het water op een diepte van zo'n één meter onder maaiveld, daarmee onder de hiervoor beschreven sporenniveaus.

4. *Op welke diepte (in NAP) ligt de oxidatie- en reductiegrens?*

Antwoord: Ter hoogte van de werkputten 1 t/m 3 lag deze grens op een diepte tussen de +4,00 en +5,00 m NAP. Daarmee ruim onder het waargenomen sporenniveau of de grondlagen waarin archeologische artefacten zijn aangetroffen. In werkput 4 is geen oxidatie- en reductiegrens waargenomen. Deze grond ligt significant hoger dan de rest van het plangebied wat ook van invloed zal zijn op de grondwaterstand ter plaatse.

5. Zijn er aanwijzingen voor verspoeling/erosie/afdekking van het of een archeologisch niveau? En zo ja, wanneer heeft dit (vermoedelijk) plaatsgevonden (in absolute en relatieve zin)?

Antwoord: Er zijn geen verspoelingen of erosie-aanwijzingen waargenomen tijdens het onderzoek. Wel lag er een opgebracht zandpakket rondom de werkputten 1 en 2. Deze is neergelegd ten behoeve van de bouw en gebruik van de meubelfabriekshallen in de periode na 1959. Ter hoogte van proefsleuf 4 werd een puinpakket op en tussen de funderingen aangetroffen hetgeen weer was afgedekt door een opgebracht grindpakket (oude parkeerplaats / oprit), ook van na 1959.

Sporen, structuren en vondstmateriaal

6. Zijn er grondsporen en/of (resten van) structuren aanwezig? Kunnen clusters van grondsporen worden herkend en zo ja, kan er iets gezegd worden over het type structuur waar zij mogelijk toe behoorden (stad en/of kasteel) en wat de relatie hiermee is geweest?

Antwoord: Er zijn grondsporen en resten van structuren aanwezig. Deze bevinden zich ter hoogte van proefsleuf 3 en proefsleuf 4. De structuurresten in proefsleuf 3 en 4 worden toegeschreven aan bebouwing uit de Nieuwe Tijd (B+C) en de Moderne Tijd. Deze bebouwing wordt gekoppeld aan de nederzetting Maasbommel (het burger- of boerendeel) en niet het kasteel. In proefsleuf 1 en 2 werden weliswaar grondsporen aangetroffen maar deze konden niet (eenduidig) worden toegeschreven aan clusters of structuren, geheel uitgesloten is dat ook niet.

7. Wat is de aard, omvang, datering en conserveringstoestand van de aangetroffen archeologische vondsten (per vondstcategorie)? Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig, en zijn deze in verband te brengen met specifieke grondsporen en/of structuren?

Antwoord: In de onderstaande tabel staan de vondstcategorieën naar aard, aantal en conserveringstoestand. In de bijlagen staat in de vondstenlijst een datering en nadere toelichting omschreven. Daarbij staat tevens of ze uit een spoor afkomstig zijn of dat het een aanlegvondst (AV) betreft. Uit de volgende sporen is (dateerbaar) vondstmateriaal gekomen: werkput 1: S2 en S4. Werkput 3: S11, S12, S13, S14, S15, S16 en S19. De vondsten uit werkput 4 kunnen ook allemaal in verband worden gebracht met de daar aanwezige structuren of grondspoor (S29).

materiaal soort	aantal	conservering
keramiek (vaatwerk of bouwkeramiek)	102	matig tot goed
glas	4	goed
hout	2	matig
metaal	6	matig
dierlijk bot	14	goed
schelpen	1	slecht
slak	2	goed

8. Zijn de aangetroffen vondsten te verbinden aan specifieke activiteiten of ambachten en zo ja, welke?

Antwoord: Op basis van het vondstmateriaal is geen specifieke activiteit of ambacht herkend.

9. Is er sprake van vondstmateriaal en sporen/structuren uit verschillende perioden en zo ja, hoe verhouden deze zich tot elkaar?

Antwoord: Er is sprake van vondstmateriaal uit verschillende perioden. Het gros van het keramiek komt uit de periode van de Nieuwe tijd (of Moderne Tijd). Er zijn 23 fragmenten aardewerk met een datering in de Romeinse tijd, 17 fragmenten aardewerk kunnen worden toegeschreven aan de late of hoge middeleeuwen en de rest van het keramiek (62 stuks) uit de Nieuwe of Moderne Tijd. Materiaal als slak, schelp, dierlijk bot, het betreffende hout, metaal en glas zijn in meer of minder zekere mate aan een periode te koppelen indien deze niet uit een spoor met dateerbaar aardewerk materiaal afkomstig zijn of anderszins zijn gedateerd.

10. Wat is de ruimtelijke verspreiding van de archeologische resten per periode, zowel in horizontale zin als verticaal/stratigrafisch?

Antwoord: Op basis van de aangetroffen vondstcategorieën en structuren kan de volgende verdeling worden gemaakt: proefsleuf 1 (late of hoge middeleeuwen), proefsleuf 2 (Romeinse tijd), proefsleuf 3 (Nieuwe tijd) en proefsleuf 3 (Nieuwe Tijd en Moderne Tijd).

In proefsleuf 1 werden sporen aangetroffen op een diepte van ongeveer +5.20 m NAP. In proefsleuf 2 werden sporen aangetroffen op een diepte van ongeveer +5,10 m NAP. In proefsleuf 3 werd het sporenniveau aangetroffen op een diepte van ongeveer +5,50 m NAP en in proefsleuf 4 vanaf een diepte van +8,00 m NAP.

11. *Welke verstoringen zijn geconstateerd en welke invloed hebben deze gehad op de (intacte) resten?*
Antwoord: Zie ook vraag 2 en vraag 5. De conservering van de aangetroffen resten of het vermoedelijk eertijdse sporenniveau is in de proefsleuven 1 t/m 3 slecht tot matig. In proefsleuf 4 is deze goed.

Synthese

12. *Wat kan er op basis van de aangetroffen sporen en vondsten gezegd worden over het ontstaan en de bewoningsgeschiedenis van Maasbommel (op deze locatie)?*

Antwoord: Op basis van het aangetroffen aardewerk uit de Romeinse tijd, die bestaat uit meerdere individuen (soorten) met een matige tot goede conservering, kan gesteld worden dat op of nabij deze locatie in Maasbommel menselijke activiteiten (vermoedelijk bewoning) hebben plaatsgevonden mits het vondstmateriaal niet van elders is aangevoerd. Bewoningssporen uit deze periode zijn binnen het onderzochte deel van het plangebied niet (met zekerheid) aangetoond.

Op basis van het aardewerk (Pingsdorf en kogelpot) uit de late of hoge middeleeuwen (10-13^e eeuw) geldt eenzelfde conclusie als hiervoor beschreven voor de Romeinse tijd.

Op basis van het aangetroffen vondstmateriaal maar bovenal de aanwezige bouwresten (structuren) werd de locatie in de Nieuwe tijd bewoond en/of gebruikt.

13. *Welke (wetenschappelijke of regionale) waarde kan aan de vindplaats worden toegekend?*

Antwoord: Voor deze onderzoekslocatie zijn dit de funderingen van het dwarshuis die een zekere informatiewaarde en kennisvermeerdering kunnen leveren voor de wetenschappelijke en regionale / stedelijke archeologische of cultuurhistorische kennis van het oude Maasbommel.

14. *Kunnen op basis van het huidige onderzoek aanbevelingen worden gegeven voor toekomstige ontwikkelingen en bedreigingen voor de archeologie in en rond het plangebied?*

Antwoord: Het strekt tot de aanbeveling om geen bodemingrepen te plannen ter hoogte van proefsleuf 4 (het gehele relatief hooggelegen gebied daaromheen) en hetzelfde geldt in iets mindere mate voor proefsleuf 3. Indien hier bodemingrepen (vanaf 10 cm -mv) gaan plaatsvinden, bedreigen deze de nog aanwezige bouwhistorische resten. Ter hoogte van proefsleuf 1 en 2 lijkt, gezien de slechte conservering van de (mogelijke) grondsporen of zelfs zeer lage spoordichtheid aldaar, dat bodemingrepen hier niet direct een (onevenredige) bedreiging voor de archeologie vormen.

5.3 Waardering

De waardering is een wezenlijke stap om de behoudswaardigheid van de vindplaats te bepalen en tot advisering van eventueel noodzakelijk vervolgonderzoek te komen. Deze waardering vindt plaats op basis van de criteria en procedures zoals beschreven in de KNA 4.1 (protocol VS06 Waarderen). Om de vindplaats te waarderen, is gekeken welke waardestellende elementen op de vindplaats aanwezig zijn en wat de kwaliteit daarvan is. Vervolgens is dit afgezet tegen de reeds beschikbare kennis over vergelijkbare sites in de regio en in de betreffende periode. De waardering bestaat uit een drietal stappen, te weten:

- Waardering op basis van belevingsaspecten;
- Waardering op basis van fysieke criteria;
- Waardering op basis van inhoudelijke criteria.

Omdat er binnen het plangebied verschillende waarden – in zekere zin verschillende vindplaatsen – zijn aangetroffen die in voorkomen, datering en conservering tot sterk afwijkende waarderingen zouden leiden, zal in deze algemene waardering enkel gekeken worden naar de tastbare structuren en ‘grondsporen in clusters’ van de Nieuwetijsde bebouwing uit proefsleuf 3 en 4 (dwarshuis met aanbouw en het kleine huisje). De spaarzame en slecht geconserveerde grondsporen en losse vondsten in proefsleuf 1 en 2 scoren op alle aspecten laag. Wanneer deze meegenomen zouden worden in een overall-waardering, dan zouden deze mogelijk kunnen leiden tot een uitkomst die geen recht doet aan de tastbare resten uit het oude Maasbommel.

Belevingsaspecten

Binnen het plangebied zijn ter hoogte van proefsleuf 4 (het hoge deel) en in mindere mate ter hoogte van proefsleuf 3 waardestellende elementen aanwezig op basis waarvan een kwalitatieve belevingswaarde opgesteld kan worden ten aanzien van de criteria schoonheid en herinneringswaarde. De aangetroffen structuren behoren tot de oude historische bebouwing binnen het oude stadje Maasbommel. Funderingen van oude bebouwing zijn sprekende voorbeelden van beleefbare en tastbare archeologie waarbij men zonder al

te veel moeite tot een zekere beeldvorming van de eertijdse bewoning kan komen. De locatie betreft echter vooral en met name een

Fysieke kwaliteit

Hieronder wordt verstaan de mate waarin archeologische resten en vondsten nog intact en in hun oorspronkelijke staat en context aanwezig zijn. Hierbij gelden twee criteria, te weten gaafheid en conservering. De funderingen van zowel het kleine huisje (vermoedelijk 20^e eeuw) als ook de oudere bouwresten van het oude dwarshuis met achterliggende deel bevinden zich nog goed geconserveerd in de ondergrond van het plangebied. Deze zijn vanaf een diepte van circa 10 cm -mv nauwelijks aangetast.

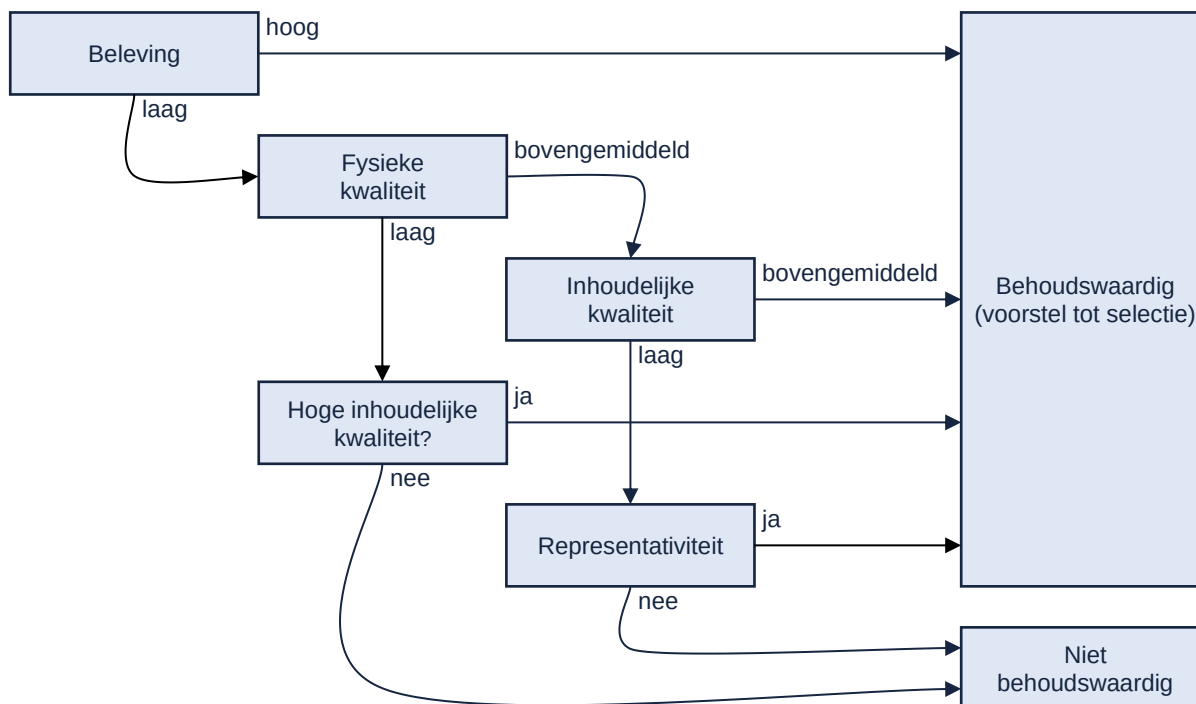
Inhoudelijke kwaliteit

Hierbij worden de volgende criteria onderscheiden: zeldzaamheidswaarde, informatiewaarde, ensemblewaarde en representativiteit. De aangetroffen bewoningsresten zijn uniek voor deze locatie en de geschiedenis van Maasbommel. De naastgelegen percelen herbergen deze of soortgelijke resten niet. Bouwresten uit de Nieuwetijd zijn in ons land niet uniek. Daarentegen is de informatiewaarde van de bouwhistorische resten in het plangebied op lokale schaal wel erg hoog te noemen en kan invulling geven aan de plaatselijke geschiedschrijving ('een puzzelstukje in het geheel').

De waardering van onderhavige vindplaats wordt in Tabel weergegeven. Op basis van de scores is in het daaropvolgende stroomdiagram weergegeven of de vindplaats behoudswaardig is (zie Afbeelding). Hieruit blijkt dat er sprake is van een behoudswaardig geachte vindplaats (voorstel tot selectie).

Criterium	score	opmerkingen
Beleving		
Schoonheid	laag	De resten tonen niet een bovenmatige schoonheid in een archeologisch of bouwhistorisch opzicht.
Herinneringswaarde	middelmatig	Het betreft een bekende locatie in de oude historische kern van Maasbommel. Er bestaan foto's van de thans aangetroffen bebouwing op deze locatie en er zijn verhalen en krantenartikelen bekend van hetgeen zich hier heeft afgespeeld. De muurwerken zijn tastbare resten van het oude Maasbommel. Het betreft hier echter geen bouwwerk van bovenregionaal belang en wordt niet gekoppeld aan een nationaal historische gebeurtenis, maar maakt voornamelijk deel uit van de lokale geschiedenis en gemeenschap.
Fysieke kwaliteit		
Gaafheid	3 2 1	De aangetroffen resten zijn matig tot goed geconserveerd en bevinden zich nog goeddeels onder de oppervlakkige afdeklaag.
Conservering	3 2 1	De aangetroffen resten zijn matig tot goed geconserveerd.
Inhoudelijke kwaliteit		
Zeldzaamheid	3 2 1	De resten zijn niet zeldzaam op nationaal niveau, wel op lokaal niveau.
Informatiewaarde	3 2 1	De resten hebben een hoge informatiewaarde voor de lokale historie.
Ensemblewaarde	3 2 1	De resten kunnen bijdragen aan een beter begrip van het leven en wonen in het oude stadje Maasbommel
Representativiteit		De resten lijken niet in hoge mate representatief voor soortgelijke vindplaatsen binnen stedelijke nederzettingen.

Tabel 5.2: Waarderingstabel vindplaats Pleinstraatje te Maasbommel.

Afbeelding 5.1: Stroomdiagram waardering vindplaats Pleinstraatje te Maasbommel.

5.4 Advies

Op basis van de resultaten van het onderhavige uitgevoerde proefsleuvenonderzoek wordt geadviseerd geen bodemingrepen toe te staan / uit te laten voeren ter hoogte van het relatief hoog gelegen deel van het plangebied rond proefsleuf 4. Daar komen direct onder de aanwezige grindlaag (op ca. +8,00 m NAP) behoudswaardige bouwhistorische resten voor, die anders bedreigd zouden worden in het behoud.

Ter hoogte van proefsleuf 3 (laaggelegen deel) geen bodemingrepen toe te staan / uit te laten voeren indien deze een diepte van +5,80 m NAP overschrijden (dit is inclusief een marge van 30 cm boven het aangetroffen sporenniveau op ongeveer +5,50 m NAP).

Indien het noodzakelijk is dat toekomstige (civieltechnische) bodemingrepen binnen de bovenstaande zones de voorgenoemde dieptes overschrijden, dan wordt geadviseerd dit vooraf te laten gaan door een definitief archeologisch onderzoek (een opgraving) binnen die delen die niet behouden kunnen blijven.

Voor het riool zou dat kunnen neerkomen op een Opgraving – variant archeologische begeleiding. Voor de bouwhistorische resten ter hoogte van het hooggelegen deel (proefsleuf 4 / oude dwarshuis met aanbouw) onder protocol Opgraven (niet zijnde variant archeologische begeleiding).

Het strekt tot de aanbeveling ('bij voorkeur') geen bodemingrepen uit te laten voeren in de zones rondom proefsleuf 1 en 2 indien deze een diepte van ca. +5,50/+5,40 m NAP overschrijden (dit is inclusief een marge van 30 cm boven het aangetroffen sporenniveau op respectievelijk ongeveer +5,20 m en +5,10 m NAP). Eventuele matig tot slecht geconserveerde grondsporen zouden hier dan ook behouden kunnen blijven.

Indien ter hoogte van het relatief laaggelegen deel rond proefsleuf 1 en 2 diepere bodemingrepen (dan ca. +5,40/+5,50 m NAP) noodzakelijk zijn, dan wordt geadviseerd hier geen nader archeologisch onderzoek voorafgaande daaraan noodzakelijk te achten, maar hier enkel de wettelijke meldingsplicht (Erfgoedwet) indien alsnog archeologische waarden worden aangetroffen van toepassing op te verklaren.

Afbeelding 5.2: Advieskaart

Procedure

Zoals gebruikelijk is dit rapport en advies ter beoordeling voorgelegd aan het bevoegd gezag, de gemeente West Maas en Waal. Het bevoegd gezag beslist namelijk over de aard en invulling van eventueel vervolgonderzoek.

5.4.1 Reactie namens bevoegd gezag:

Namens gemeente West Maas en Waal is de adviseur archeologie akkoord met de resultaten en conclusies van dit onderzoek. Het besluit is genomen het advies uit het rapport (de aanbevelingen) in zijn geheel over te nemen. Ten aanzien van archeologie gelden bovenstaande voorwaarden voor de uitvoering van de voorgenomen bouwplannen.

Literatuur en bronnen

Literatuur

Bex, J., 2021. *Archeologisch onderzoek Pleinstraatje te Maasbommel in de gemeente West Maas en Waal*. Programma van Eisen ten behoeve van Proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Greenhouse Advies, Huissen.

Bex, J., 2021. *Archeologisch onderzoek Pleinstraatje 4 te Maasbommel in de gemeente West Maas en Waal*. Plan van Aanpak ten behoeve van een Proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Greenhouse Advies, Huissen.

Borsboom, A.J., en J.W.H.P. Verhagen, 2009. *KNA Leidraad Inventariserend Veldonderzoek; Deel: Proefsleuvenonderzoek (IVO-P)*. Versie 1.02, 4 december 2012. ACVU-HBS/Hazenberg Archeologie, Amsterdam.

Carmiggelt, A., en P.J.W.M. Schulten, 2002. *Veldhandleiding Archeologie; Archeologie Leidraad 1*. College voor de Archeologische Kwaliteit, Zoetermeer 2002

Centraal College van Deskundigen, 2018. *BRL SIKB 4000 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 4.1*. SIKB, Gouda.

Haartsen, A. (2009). *Ontgonnen Verleden*. Regiobeschrijvingen provincie Gelderland. Bureau Lantschap.

Kalisvaart, C.C. (2014). *Gemeente West Maas en Waal, Maasdalwerken*, Tranche NVO-2. Deelgebied Maasbommel, geo-archeologisch onderzoek. BAAC, rapport V-13.0140, s- Hertogenbosch. Nederlands Normalisatie Instituut (1990). NEN-5104:1989 NL, Classificatie van onverharde grondmonsters. Nederlands Normalisatie Instituut, Delft.

Kooistra, L.I., en O. Brinkkemper, 2016. *Archeologie en resten van planten; KNA leidraad Archeobotanie, Versie: definitief 1.01*. SIKB, Gouda.

Lauwerier, R.C.G.M., 2011. *KNA Leidraad Archeozoölogie, Versie: definitief 1.01*. SIKB, Gouda.

Pronk, E.C. (2018). *Plangebied nevengeul Maasbommel, gemeente West Maas en Waal; archeologisch onderzoek: een opgraving van en archeologische begeleiding op een historisch erf in de uiterwaarden van Maasbommel*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, rapport 3518, Weesp.

Raggers, J. (2020). *De geschiedenis van Het Hof, een poging tot reconstructie*. Stichting Historisch Maasbommel, Maasbommel.

Schor, E.A. 2020. *Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase Pleinstraatje 5-7 te Maasbommel*. Gemeente West Maas en Waal. KSP Rapport 19626 (v 1.2). KSP Archeologie Duiven.

Spanjaard, G.W.J. (2013). *Archeologisch bureau- en booronderzoek Hogenhofstraat - Kerkstraat 11 te Maasbommel in de gemeente West Maas en Waal*. Econsultancy, rapport 10123807, Doetinchem.

Still, D.R., en H.J. van Oort 2018. *Handboek Archeologie Regio Rivierenland. Richtlijnen voor bedrijven (versie 1.2)*. Omgevingsdienst Rivierenland, Tiel. https://www.odrivierenland.nl/wp-content/uploads/sites/5/2018/11/Handboek-archeologie-ODR_.pdf

Sueur, C., Oudhof, J.W.M. (2013). *Archeologische waarden- en verwachtingenkaart gemeente West Maas en Waal*. Buro de Brug, rapport B12-145, Amsterdam.

Wijnen, J. (2016). *Bovendijk naast 3 te Maasbommel, gem. West Maas en Waal (Gld.)*. Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek – verkennende fase. Laagland Archeologie, rapport 13, Eindhoven.

Databases, kaartmateriaal, websites en overige bronnen

- Archis3 - AMK, onderzoeksmeldingen en vondstlocaties
- Beeldbank van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed - www.beeldbank.cultureelerfgoed.nl

- Civil Management B.V. en Civil Works B.V. – ontwerptekening en projectgegevens
- De buurman van nummer 7 (dhr. J. Bergers – gebiedsinformatie en luchtfoto)
- Delpher – oude krantenartikelen - <https://www.delpher.nl/nl/kranten> zoektermen: maasbommel + brand
Via deze: De Tijd en Het Vaderland, beide maandag 24 februari 1958.
- Gemeente West Maas en Waal – contactpersoon archeologie: mevr. M Baars
- Kadaster – KLIC en topotijdreis.nl
- Omgevingsdienst Rivierenland – contactpersoon archeologisch deskundige : mevr. M. Stronkhorst
- Stichting Historisch Maasbommel - hanzestadmaasbommel.info/maasbommel/historisch-maasbommel.
contactpersoon: de heer ir. J.B. Ridders, beeldmateriaal: de heer W. Daanen

Bijlage 1: Overzicht archeologische perioden

(deel-/sub)Periode	Afkorting	Alternatieve naam	Begin	Eind
Nieuwe Tijd				
Nieuwe Tijd C	NTC	Late Nieuwe Tijd	1850 n.Chr.	heden
Nieuwe Tijd B	NTB	Midden-Nieuwe Tijd	1650 n.Chr.	1850 n.Chr.
Nieuwe Tijd A	NTA	Vroege Nieuwe Tijd	1500 n.Chr.	1650 n.Chr.
Middeleeuwen				
Late Middeleeuwen B	LMEB	Late Middeleeuwen	1250 n.Chr.	1500 n.Chr.
Late Middeleeuwen A	LMEA	Volle Middeleeuwen	1050 n.Chr.	1250 n.Chr.
Vroege Middeleeuwen D	VMED	Ottoonse Tijd	900 n.Chr.	1050 n.Chr.
Vroege Middeleeuwen C	VMEC	Karolingische Tijd	725 n.Chr.	900 n.Chr.
Vroege Middeleeuwen B	VMEB	Merovingische Tijd	525 n.Chr.	725 n.Chr.
Vroege Middeleeuwen A	VMEA	Merovingische Tijd	450 n.Chr.	525 n.Chr.
Romeinse Tijd				
Laat-Romeinse Tijd B	ROMLB		350 n.Chr.	450 n.Chr.
Laat-Romeinse Tijd A	ROMLA		270 n.Chr.	350 n.Chr.
Midden-Romeinse Tijd B	ROMMB		150 n.Chr.	270 n.Chr.
Midden-Romeinse Tijd A	ROMMA		70 n.Chr.	150 n.Chr.
Vroeg-Romeinse Tijd B	ROMVB		25 n.Chr.	70 n.Chr.
Vroeg-Romeinse Tijd A	ROMVA		12 v.Chr.	25 n.Chr.
IJzertijd				
Late IJzertijd	IJZL		250 v.Chr.	12 v.Chr.
Midden-IJzertijd	IJZM		500 v.Chr.	250 v.Chr.
Vroege IJzertijd	IJZV		800 v.Chr.	500 v.Chr.
Bronstijd				
Late Bronstijd	BRONSL		1100 v.Chr.	800 v.Chr.
Midden-Bronstijd B	BRONSMB		1500 v.Chr.	1100 v.Chr.
Midden-Bronstijd A	BRONSMA		1800 v.Chr.	1500 v.Chr.
Vroege Bronstijd	BRONSV		2000 v.Chr.	1800 v.Chr.
Neolithicum				
Laat-Neolithicum B	NEOLB		2450 v.Chr.	2000 v.Chr.
Laat-Neolithicum A	NEOLA		2850 v.Chr.	2450 v.Chr.
Midden-Neolithicum B	NEOMB		3400 v.Chr.	2850 v.Chr.
Midden-Neolithicum A	NEOMA		4200 v.Chr.	3400 v.Chr.
Vroeg-Neolithicum B	NEOVb		4900 v.Chr.	4200 v.Chr.
Vroeg-Neolithicum A	NEOVA		5300 v.Chr.	4900 v.Chr.
Mesolithicum				
Laat-Mesolithicum	MESOL		6450 v.Chr.	4900 v.Chr.
Midden-Mesolithicum	MESOM		7100 v.Chr.	6450 v.Chr.
Vroeg-Mesolithicum	MESOV		8800 v.Chr.	7100 v.Chr.
Paleolithicum				
Laat-Paleolithicum B	PALEOLB		18.000 BP	8.800 v.Chr.
Laat-Paleolithicum A	PALEOLA		35.000 BP	18.000 BP
Midden-Paleolithicum	PALEOM		300.000 BP	35.000 BP
Vroeg-Paleolithicum	PALEOV		-	300.000 BP

Bijlage 2: Alle Sporenkaart

165650

165700

9

7a

7

PLEINSTRATJE

0 10 20 30 40 50 meter

Legenda

Werkput

Spoor

Recente versterking

Afvalkuil

Paalkuil

Greppel

Muurwerk (fundering)

Funderingsleuf

Project: IVO-P Pleinstraatje te Maasbommel

Onderdeel: Alle Sporenkaart

Projectcode: P00931

Zaak-ID: 4936702100

Datum: 19-02-2021

Schaal: 1:400

Getekend: MR

Goedgekeurd: JB

Bron: Top10 Topografische Dienst/Kadaster; PDOK

GREENHOUSE ADVIES

Bijlage 3: Sporenlijst

Project	Pleinstraatje Maasbommel			Plaats					
Projectcode	P00931			Gemeente					
CIS-code	####			Toponiem					
Jaar	2021								
Spoornummer	Vulling	Put	Vlak	Aard	Kleur	Grens	gecoupeerd	Vondst(en)	Opmerkingen
1	ks2	1	1	vlek	brgr	vaag			vlek, onduidelijke aard
2	ks2	1	1	vlek	brgr	vaag		vnr 2	als S1
3	ks2	1	1	vlek	gr	scherp			mogelijk ps (natuurlijk?)
4	ks2	1	1	kuil	dgrzw	scherp	ja	vnr 3	afvalkuil, houtskoolresten > haard?, geen ps
5	ks2	2	1	paalspoor	gr	gelei			vage ronde vlek, zou ps kunnen zijn
6	ks2	2	1	greppel	gr	gelei	ja		wandgreppel? Of natuurlijke horizont / zoom?
7	ks2	2	1	paalkuil	brgr	gelei	ja		groot en rond spoor, pk?
8	ks2	2	1	kuil	dgrzw	scherp			groot hoekig spoor > natuurlijk blauwe klei of antropogene kuil?
9	ks2	2	1	kuil/greppel	blgr	scherp			in wand? Blauwgrijs > natuurlijk of antropogeen?
10	ks2	2	1	paalspoor	brgr	vaag	ja		vage ronde vlek, in lijn?
11	ks2	3	1	kuil	brgr	gelei	ja	vnr 8	afvalkuil met concentratie schelpen (zwanemossel?), monstername van
12	ks2	3	1	kuil	dbr	scherp		vnr 11	afvalkuil, met veenplag? Beer? Met baksteenresten
13	ks2	3	1	kuil	dbr	scherp		vnr 18	vlek/afvalkuil, dbr met schelpresten
14	ks2	3	1	kuil	grbr	gelei	ja	vnr 9	grote vuile zone, ligt op S15, depressie/zone
15	ks2	3	1	kuil	dbr	scherp	ja	vnr 10	grote kuil, zone, betreft laag in kuil
16	hout	3	1	hout	dbr	scherp		vnr 12	betreft houten paaltje 5-7 cm in doorsnede
17	ks2	3	1	kuil	grbr	gelei			zone/vlek, vaag en mogelijk geen spoor
18	ks2	3	1	zoom / greppel	dbrgr	scherp			zoom / vloedlaag in grond? Greppel?
19	ks2	3	1	kuil	dbrgr	scherp		vnr 12	afvalkuil met keramiek en schelpresten > NT KER
20	ks2	3	1	kuil	brgr	gelei	ja		onduidelijke aard, als S21 en S22
21	ks2	3	1	kuil	brgr	vaag			onduidelijke aard, als S20 en 22
22	ks2	3	1	kuil	brgr	scherp	ja		onduidelijke aard, mogelijk paalkuil, als S20 en S21
23	ks2	3	1	greppel	dgrbr	scherp			recent ogende greppel of oude sloot
24	bs	4	1	fundering/muur	orbr	scherp	ja		samenraapsel van bakstenen, verschillende vormen dienende als fundering
25	ks2	4	1	zandbaan	libr	scherp	ja		zandbaan van 45 cm breed en 40 cm diep (rechthoekig in coupe)
26	bs	4	1	fundering/muur	orbr	scherp			samenraapsel van bakstenen, verschillende vormen dienende als fundering
27	ks2	4	1	zone	brgr	scherp		vnr 17	zone binnen fundering
28	bs	4	1	fundering/muur	orbr	scherp			bakstenen samenraapsel los en deels uitgebroken, diende als fundering
29	ks2	4	1	kuil	brgr	gelei		vnr 16	afvalkuil of voormalige waterkuil? Met wat ijzeren nagels en botresten van rund
30	bs	4	1	fundering/muur	gl-zalm	scherp		vnr 15	lichtoranje, geel en zalmkleurige bakstenen (van het oude dwarshuis) dienende als fundering of muur
31	ks2	4	1	vlak	brgr	scherp			zone binnen fundering
32	ks2	4	1	fundering/muur	orbr	scherp			bakstenen, anders dan S30, dienende als fundering, als S33
33	ks2	4	1	fundering/muur	orbr	scherp			bakstenen, anders dan S30, dienende als fundering, als S32
34	ks2	4	1	fundering/poer	orgr	scherp			poer of oude put(rand)?
35	ks2	4	1	fundering/muur	gr	scherp			poer of fundering achterbouw, anders dan S30

Bijlage 4: Vondstenlijst

Project	Pleinstraatje Maasbomm				Plaats	Maasbommel			
Projectcode	P00931				Gemeente	West Maas en Waal			
CIS-code	#####				Toponiem	Pleinstraatje			
Jaar	2021								
VN	Put	Vlak	Vak	Spoor	Pro	Materiaal	Aantal	Datum	Opmerkingen
1	1		5-10			ODB	1	19-01-21	Aanleg Vlak, humerus van LM (paard?)
1	1		5-10			KER	4	19-01-21	Aanleg Vlak, 4x fragment Pingsdorf (10e-13e eeuw)
2	1	1		2		KER	1	19-01-21	AV, 1x stukje grijs (proto)steengoed
3	1	1		4		ODB	4	19-01-21	AV, 1x humerus rund > mergwinning. 2x schouderblad LM, 1x stukje bot pb maar onherkenbaar op eerste oog vanwege vraat
3	1	1		4		KER	7	19-01-21	AV, 1x randje pot Pingsdorf (10e-13e eeuw), 1x randje protosteengoed, 5x kogelpot (middeleeuwen / ~500-1500) > 1x rand, 4x wand
4	1	1	10-15			ODB	4	19-01-21	AV, 1x metacarpus van een paard (snijsporen? vraat? onderkant kop), 1x metacarpus rund met vraat/punctures, 1x metacarpus schaap/geit/MM met vraat hond, 1x fragmnet schouderblad MM
4	1	1	10-15			KER	3	19-01-21	AV, 1x fragment grijs (proto)steengoed, 1x fragment geel (proto)steengoed, 1x fragment geel binnen, zalm buiten
5	1	1	15-20			ODB	3	19-01-21	AV, 1x kleine (jong dier?) humerus rund > met koppen eraf en vraatsporen, 1x phalange paard > met vraatsporen, 1x kies rund
5	1	1	15-20			KER	2	19-01-21	AV, 1x oranje, 1x witgeelgrijs (proto)steengoed
6	1	1	20-25			KER	4	19-01-21	AV, 2x kogelpot, 2x (proto)steengoed
7	2	1	5-10			KER	24	19-01-21	AV, 1 x oranje van binnenin, zwart slib buitenkant beide zijden, sterk verweerd, 23x fragmenten witgrijs Romeins aardewerk, wrijfschaal, kookpot, meerdere individuen.
8	3	1		11		SCHELP	1	20-01-21	monster uit spoor van concentratie schelpresten (zwanemossel?)
9	3	1		14		KER	10	20-01-21	coupe, 1x fragment bs (oranjerood L x 10 x 4,5/5 cm), 1x fragment sterk verweerd libr bs, 2x fragment sterk verweerd oranje bs, 1x fragment oranje tegel, 2x fragment oranje dakpan (RT? NTC?), 1x fragment oranje zoutglazuur met oor, 2x schaal oranje met gele slibversiering en groene binnenkant (16e-17e eeuw?)
9	3	1		14		MXX	2	20-01-21	coupe, 2x roestige nagels
9	3	1		14		SLAK	1	20-01-21	coupe, 1x zwarte brok verbrandingsproduct, lijkt weinig metaalhoudend, zandkorrels erin
10	3	1		15		KER	3	20-01-21	coupe, 2x tegel (18,5 x 18,5 x 2,5 cm) oranje, met duimafdruk. 1 x fragment oranjerood glazuur
11	3	1		12		KER	1	20-01-21	AV, 1x fragment oranje grape met poot, enkel glazuur van binnen
12	3	1		19		KER	5	20-01-21	AV, 2x oranje met groot oor, zoutglazuur, donkerbruine slib buiten, oranjerood glazuur binnen, 1x oranje dakpan (RT? NTC?), 1x wit glazuur slib binnen lichtbruin (17e-18e eeuw?), 1x oranje dunwandig randje (proto)steengoed, glazuur van binnen, buiten geen glazuur
13	3	1		16		HOUT	1	20-01-21	houten paaltje, restant klein paaltje?
14	4	1	5-10			KER	6	21-01-21	vak 2 = verlaagd deel, 5x grote fragmenten witindustrieel, pispot, 1x fragment bronwaterkruik
15	4	1	10-15			HOUT	1	21-01-21	vak 3 = rondom structuur dwarshuis, 1x stukje hout, natuurlijk?
15	4	1	10-15			ODB	1	21-01-21	vak 3 = rondom structuur dwarshuis, 1x pb MM
15	4	1	10-15			GLAS	3	21-01-21	vak 3 = rondom structuur dwarshuis, 3x fragment onderkant groene wijnfles
15	4	1	10-15			MXX	1	21-01-21	vak 3 = rondom structuur dwarshuis, 1x roestige bonk, nagel
15	4	1	10-15			KER	19	21-01-21	vak 3 = rondom structuur dwarshuis, 4x tegelfragment met bloemmotief, 1x fragment porselein, voetje van kleine kom / kopje, 2x fragment porselein(achtig) bord met bamboe (evt. palmen), 1x fragment porselein, wokkel, industrieel?, 1x fragment porselein(achtig) bord of schaal, 1x fragment als voorgaand maar ander individu, bord, 2x fragment namaakporselein met gaatjes/bubbels in glazuur met bloemmotief en wolken, 1x fragment oranjebakkend glazuur met gele slibversiering, 2x fragment oranjebakkend glazuur, 1x fragment steengoed, grijs binnenin baksel, donkerbruinpaars buitenkant slib (Langerwehe?), 1x fragment donkerbruinpaars en oranje binnenin baksel, 1x fragment witbakkend namaakporselein, 1x fragment groen van buiten, oranje van binnen
15	4	1	10-15			SLAK	1	21-01-21	vak 3 = rondom structuur dwarshuis, 1x slak, zwart, weinig metaalhoudend? Onduidelijke aard productie
16	4	1		29		ODB	1	21-01-21	rib van rund (LM)
16	4	1		29		MXX	3	21-01-21	roestige nagels / spijkers van circa 5-8 cm
17	4	1	0-5			GLAS	1	21-01-21	vak 1 = oostelijk deel wp 4, 1x fragment vensterglas
17	4	1	0-5			KER	12	21-01-21	vak 1 = oostelijk deel wp 4, 9x donkerrood met buiten donkere vlekken (sv gemarmerd), 1x fragment grijs steengoed, 1x fragment oranje glazuur van binnen, buiten niet, voetje, 1x groot oorstuk, roodbakkend
18	3	1		13		KER	1	21-01-21	1x fragment oranjerood glazuur
						totaal	131		

Bijlage 5: Ontwerptekening

Opdrachtgever:
Van den Bosch Vastgoed b.v.

Project:
Pleinstraatje 5 - 7
Maasbommel

Onderwerp:
Overzichtstekening
t.v.b. Archeologie

Getekend:	C.B. Mulder	Datum:	24 september 2020
Goedgekeurd:	S.J.C. Polers	Datum:	24 september 2020
Schaal:	1:200	Status:	CONCEPT
Formaat:	A0.1	Versie:	2
Projectcode:	OMB00120	Soort document:	TEKENING

Tekeningnummer:
OMB00120-ZZ-SI-AR-01-D02